

Dejan Blagić*

*Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka*

Epistemička dimenzija donošenja odluka u epistemokratiji i demokratiji

Apstrakt

U radu nastojimo da pokažemo važnost epistemologije u procesu donošenja političkih odluka i slabosti demokratije kada je u pitanju epistemička dimenzija. Ključna pretpostavka rada je da epistemička dimenzija utiče na kvalitet odluka, što onda vodi ka dilemi da li se u demokratiji ili epistemokratiji kvalitetnije donose odluke. U radu ovu dilemu pokušavamo razrešiti iznošenjem vrlina i mana svakog sistema posebno, kao i njihovih varijanti koje opisujemo i međusobno upoređujemo. Prvo iznosimo epistemičko opravdanje demokratije od strane demokratskih teoretičara i njihove kritike prema epistemokratiji, a onda iznosimo neke modele epistemokratije od strane nekoliko političkih teoretičara i njihove argumente za svaki. Autor nakon ovoga iznosi svoje mišljenje o ovom problemu i model po kojem bi se mogli rešiti neki problemi epistemokratije. Iz svega ovoga na kraju izvlačimo zaključke o potrebi za dizajniranjem epistemokratskih institucija u savremenim državama, daljim razvijanjem teorija o epistemokratiji i epistemičkoj demokratiji i empirijskim istraživanjima na ovu temu.

Ključne reči:

epistemokratija, demokratija, epistemička demokratija, politička epistemologija, ekspertiza, teorija donošenja odluka

* dejan.blagic94@gmail.com

UVOD

Demokratija se u savremenoj političkoj misli, kao i u savremenom političkom iskustvu, uzima kao model organizacije procesa donošenja političkih odluka i rešavanja javnih problema koji po raznim kriterijumima ima prednost u odnosu na ostale modele političkih sistema. Među najznačajnijim kriterijumima koji se uzimaju za određivanje te prednosti stepen su slobode pojedinaca, stepen vladavine prava, stepen jednakosti, stepen mira i nenasilja, stepen rodne ravnopravnosti i stepen zaštite manjina.

Ipak, čini se da je jedan od kriterijuma često zapostavljen kako u savremenoj političkoj misli tako i u današnjem demokratskom iskustvu. Taj kriterijum predstavlja stepen znanja i istinitosti u političkom odlučivanju i rešavanju javnih problema. Donošenje odluka i rešavanje problema ima epistemičku dimenziju, pošto pre donošenja odluke prethodi proces saznavanja i upoznavanja predmeta na koji se odluka odnosi. Ukoliko on nije dovoljno upoznat, postoji mogućnost donošenja pogrešnih odluka i rešenja. Političke odluke stoga mogu biti predmet izučavanja epistemologije, odnosno *političke epistemologije* koja se bavi znanjem koje politički akteri i birači imaju prilikom donošenja političkih odluka i rešavanja problema, kao i to koliko su njihove odluke zasnovane na istinitim iskazima¹, odnosno bavi se agregacijom znanja potrebnog za donošenje odluka.²

Pretpostavka je da epistemička dimenzija utiče na kvalitet odluka, jer ako demokratska teorija nije dovoljno epistemička, kvalitet odluka nije uzet ozbiljno.³ To znači da što je veća epistemička dimenzija odluke i rešenja problema su kvalitetniji. U društvu A, u kojoj politički akteri i građani poseduju više znanja o javnim problemima, donosiće kvalitetnija rešenja tih problema nego isti ti akteri u društvu B. Ovakav odnos epistemičke dimenzije (količine znanja) i kvaliteta odluke (koji možemo ustanoviti kroz posledice te odluke po građane i njihovo blagostanje) mi smo prikazali Grafikonom 1. Treba napomenuti da ovaj grafikon pokazuje idealan odnos epistemičke dimenzije i

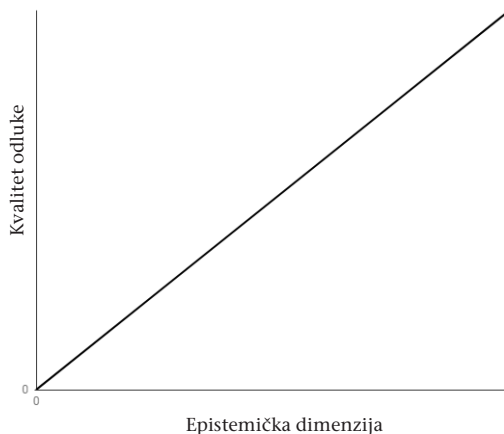
¹ Jeffrey Friedman, "Political Epistemology", *Critical Review*, Vol. 26, No. 1–2, 2014; Available from: <http://www.criticalreview.com/crf/jf/Friedman%20political%20epistemology.pdf> (Accessed 2 September 2017), pp. 1–14.

² Stephen Turner, "Political Epistemology, Experts and the Aggregation of Knowledge", *Spontaneous Generations*, Vol. 1, No. 1, University of Toronto, 2007; Available from: <http://spontaneousgenerations.library.utoronto.ca/index.php/SpontaneousGenerations/article/view/2970> (Accessed 2 September 2017), p. 41.

³ John B. Min, "Epistocracy and democratic epistemology", *Politics in Central Europe*, Vol. 11, No. 1, 2015; Available from: <https://www.degruyter.com/download-pdf/j/pce.2015.11.issue-1/pce-2015-0005/pce-2015-0005.pdf> (Accessed 2 September 2017), p. 93.

kvaliteta odluke i da je taj odnos srazmeran (povećanje epistemičke dimenzije za jednu jedinicu srazmerno dovodi do povećanja kvaliteta odluke isto za jednu jedinicu). U realnosti, ovakav odnos možda nije idealan, pa bi to trebalo empirijski ispitati.

Grafikon 1. Kvalitet odluke u odnosu na epistemičku dimenziju

Politički sistem koji gradimo treba biti osiguran za „donošenje epistemički kvalitetnih odluka (istinitih ili osjetljivih na istinu, opravdanih, ispravnih ili utemeljenih na argumentima/razlozima, epistemički odgovornih, kojima se rješavaju problemi i sl.)”.⁴

Stoga, demokratija, osim politički i etički, treba biti i epistemički opravdana⁵, a ako nije, demokratija gubi svoj smisao.⁶ Empirijska istraživanja pokazuju da većina građana nema dovoljno stručnosti i informacija kada donosi važne političke odluke, naročito izborne, štaviše, nisu ni zainteresovani da se dublje informišu i istraže javne probleme o kojima odlučuju i glasaju.⁷ Uspon savremenog populizma u SAD i Evropi, najviše izraženog kroz Brexit i predsednika SAD Donalda Trampa u dve visokorazvijene demo-

⁴ Snježana Prijic-Samardžija, „Epistemičko opravdanje demokracije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, *Prolegomena*, Vol. 13, br. 2, 2014; Dostupno preko: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=191540 (Pristupljeno 02. septembra 2017), str. 374.

⁵ Isto, str. 373.

⁶ John B. Min, *Epistocracy and democratic epistemology*, op. cit., p. 93.

⁷ Snježana Prijic-Samardžija, „Epistemičko opravdanje demokracije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, nav. delo, str. 386.

kratije, jedan je od empirijskih pokazatelja nedostatka epistemičke dimenzije kod demokratije. Ako demokratija nema epistemičku dimenziju, logički sledi zaključak da se u njoj ne donose kvalitetnije odluke. Ako je tu slučaj, treba li onda donošenje odluka i rešavanje javnih problema prepustiti ekspertima i onima koji poseduju znanja, odnosno da li treba napraviti tranziciju ka epistemokratiji – vladavini eksperata i onih koji poseduju znanje. Epistemokratija je model političkog sistema koji bi, po svojoj prirodi, trebalo da ima veću epistemičku dimenziju, pa bi onda odluke u takvom modelu bile dosta kvalitetnije.

Da bismo bolje razumeli problematiku, istaći ćemo glavne teorije epistemičkog opravdanja demokratije i neke njihove slabosti, pa ćemo istaći i glavne modele epistemokratije.

EPISTEMIČKO OPRAVDANJE DEMOKRATIJA

Demokratski teoretičari ističu da ne postoji potreba za epistemokratijom, jer, pored političke i moralne legitimnosti, demokratija treba i može biti epistemički opravdana. Postoje barem tri grupe demokratskih teoretičara koji smatraju da demokratija može biti epistemički opravdana. To su epistemički populisti, zagovornici agregativne demokratije i zagovornici epistemičke deliberativne demokratije. Na nekim mestima se navodi i četvrta grupa koju predstavljaju socijalni konstruktivisti, ali njih nećemo spomenuti ovde jer se njihovi stavovi ne slažu sa tradicionalnom epistemologijom.⁸ Prvi iznose prilično jasnu formulaciju da građani najbolje *znaju* šta njima treba i odgovara pošto teže za zajedničkim dobrom kroz opštu volju.⁹ Epistemički populist se oslanjaju na političku filozofiju Žan Žak Rusoa o opštoj volji koja teži ka ostvarenju zajedničkog dobra, a koja se uvek pokazuje kao *ispravna*.¹⁰ Razlog leži u samoj prirodi opšte volje, jer čim građani (ili većina građana) počnu da iznose neke stavove i sudove o određenim javnim problemima, to je odmah pokazatelj opšte volje koja teži za zajedničkim dobrom, u suprotnom je u pitanju izražavanje individualne volje za pojedinačnim interesom.

Epistemički populist se često oslanjaju na Kondorseovu teoremu porote, po kojoj će povećanje broja glasača dovesti do ispravnog ishoda ako je vero-

⁸ Snježana Prijic-Samardžija, „Epistemičko opravdanje demokracije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, nav. delo, str. 387.

⁹ Joshua Cohen, “An Epistemic Conception of Democracy”, *Ethics*, Vol. 97, No. 1, 1986; Available from: <https://www.jstor.org/stable/2381404> (Downloaded on Tue, 03 Jan 2017 15:55:19 UTC), p. 34.

¹⁰ *Ibidem*, p. 28.

vatnoća da će građanin izabrati ispravnu odluku veća od 50%.¹¹ Kondorseova teorema porote uključuje i to da građani glasaju samo između dve opcije, da glasaju nezavisno jedan od drugog¹² i izražavaju svoje sudove, a ne preferencije.¹³ Povezujući ovu statističku teoremu sa Rusoovom opštom voljom, epistemički populist dolaze do zaključka da je volja većine uvek ispravna ako ispunjava gorenavedene uslove.

Upravo u tome leži slabost epistemičkog populizma, jer građani ne biraju uvek između dve opcije, tj. ne postoje samo dve alternative za rešenje jednog problema i ne postoji samo jedan problem, nego postoje multidimenzionalni problemi.¹⁴ Drugo, građani ne glasaju nezavisno jedan od drugog, nego utiču jedni na druge i pod uticajem su drugih članova društva, medija, raznih grupa, kulture i okruženja u kom se nalaze.¹⁵ Štaviše, kada je u pitanju glasanje na izborima može se doći u situaciju *selektivnog izbora informacija*, gde možemo smatrati da je verovatnije da će partija A pobediti na izborima zato što se krećemo u grupi istomišljenika, što dovodi do precenjivanja učestalosti pozitivnih političkih stavova o partiji A.¹⁶ Treće, zanemaruje se pluralitet demokratskog društva, pošto Kondorseova teorema porote i epistemički populist pretpostavljaju homogenost društva.¹⁷ Četvrto i sigurno najvažnije jeste pitanje ontologije opšte volje i toga da građani češće izražavaju svoje lične preferencije kroz glasanje.

Postoje i demokratski teoretičari koji ističu da savremena agregativna demokratija poseduje epistemičku dimenziju. Oni se vezuju za Hajekovu kritiku

¹¹ Ivana Janković, „Deliberativna demokratija – istorija jedne ideje”, *Theoria*, Vol. 55, No. 2, 2012; Dostupno preko: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0351-2274/2012/0351-22741202021J.pdf> (Pristupljeno 02. septembra 2017), str. 26.

¹² Elizabeth Anderson, “The Epistemology of Democracy”, *Episteme*, Vol. 3, No. 1–2, 2006; Available from: <https://www.cambridge.org/core/journals/episteme/article/epistemology-of-democracy/F86F1D124D2E081116611043BD54CBD9#> (Downloaded from <http://www.cambridge.org/core>. National Library of Serbia, on 03 Jan 2017 at 16:06:01), pp. 10–11.

¹³ Joshua Cohen, *An Epistemic Conception of Democracy*, op. cit., p. 35.

¹⁴ Anne Jeffrey, “Limited Epistocracy and Political Inclusion”, *Episteme*, 2017; Available from: <https://philpapers.org/archive/ANNLEA-2.pdf> (Accessed 2 September 2017), p. 1.

¹⁵ Elizabeth Anderson, *The Epistemology of Democracy*, op. cit., p. 11.

¹⁶ Aleksandar Kostić, *Kognitivna psihologija*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2014, str. 347.

¹⁷ Elizabeth Anderson, *The Epistemology of Democracy*, op. cit., p. 11.

centralnog ekonomskog planiranja¹⁸, baziranu na tome da vlada lošije donosi odluke o ekonomskim pitanjima zbog toga što nema sve relevantne informacije koje postoje na tržištu i u društvu.¹⁹ Kada se ovo Hajekovo epistemološko otkriće primeni na demokratiju, dolazi se do toga da glasovi ljudi upravo predstavljaju informacije iz društva o problemima i njihovim mogućim rešenjima, te je glas kao informacija sličan ceni na tržištu.²⁰ Više ljudi poseduje više informacija „sa terena” koje su od značaja za rešenje problema u odnosu na eksperte koji te informacije nemaju.²¹ Građani stoga kroz demokratiju agregiraju glasove, informacije i znanje u politički proces, zbog čega dolazi do efikasnijeg rešavanja javnih problema.

U odnosu na njih, zagovornici deliberativne demokratije smatraju da sama deliberacija poseduje epistemičku dimenziju, daleko veću od agregacije glasova. Jedan od pristupa je Djuov eksperimentalni pragmatizam koji daje značaj javnoj raspravi (deliberaciji). Dju deliberaciju vidi kao eksperiment gde se suočavaju različita mišljenja koja se oblikuju u vidu javne politike, a koja se potom testira u stvarnosti i čiji se rezultati mere, a iz grešaka se uči.²² Pragmatičnost ovog pristupa se ogleda u tome što se rešenje javnih problema vidi u primeni *kolektivne inteligencije* koja se ispoljava kroz kolektivnu participaciju svih građana u javnim raspravama i donošenju javnih politika.²³

Drugi pristup daju *umereni proceduralisti*, poput Dejvida Estlunda, koji epistemičkoj dimenziji demokratije prilaze iz ugla teorije javnog uma Džona Rolsa. Estlund smatra da epistemokratija kao vladavina eksperata ne prolazi kriterijume teorije javnog uma zato što epistemokrate nisu dobile opravdanje od svih građana i u epistemokratiji se ne može odrediti ko između građana poseduje više znanja i mudriji je, pa bi trebalo dobiti status političkog vođe.²⁴ Kada dođe do sukoba stručnjaka oko određenih pitanja, nastaje i problem nepostojanja onog ko će da prosudi koji od njih je u pravu.²⁵ Estlundova briga

¹⁸ Friedrich A. Hayek, “The Use of Knowledge in Society”, *The American Economic Review*, Vol. 35, No. 4, 1945; Available from: <http://home.uchicago.edu/~vlima/courses/econ200/spring01/hayek.pdf> (Accessed 2 September 2017).

¹⁹ Elizabeth Anderson, *The Epistemology of Democracy*, op. cit., p. 8.

²⁰ Ibidem, pp. 8–9.

²¹ Ibidem, pp. 12–13.

²² Ibidem, p. 13.

²³ Snježana Prijčić-Samardžija, „Epistemičko opravdanje demokracije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, nav. delo, str. 382.

²⁴ John B. Min, *Epistocracy and democratic epistemology*, op. cit., pp. 95–96.

²⁵ Snježana Prijčić-Samardžija, „Epistemičko opravdanje demokracije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, nav. delo, str. 380–381.

leži u tome što on smatra da, kada epistemokrate dobiju političku moć, ta moć mora biti legitimna od strane svih²⁶, odnosno svaka politička moć mora biti opravdana od strane javnog uma.²⁷ Pošto epistemokratija ovo ne može da postigne, onda ona ne predstavlja produkt javnog uma kog ima jedno političko društvo.

Javni um je ključni argument u Estlundovoj kritici epistemokratije, pored toga što on smatra da nije demokratski nekome ukazati da ima pogrešne stavove i poglede na svet i ističe bitnost postojanja pluraliteta mišljenja u demokratiji.²⁸ Ovo poslednje nije baš idealna argumentacija sa epistemološke pozicije, jer upravo nas epistemologija upućuje na dolaženje do istinitih stavova i ispravljanje onih pogrešnih, što podrazumeva ukazivanje drugima na pogrešne stavove i kritiku. Prvi argument vezan za javni um ima veću epistemološku dimenziju. Javni um se shvata na sličan način kao um pojedinca, samo je to u ovom slučaju um političkog društva.²⁹ Taj um prosuđuje i poseduje racionalnost koja „uključuje moralne i intelektualne sposobnosti svih građana koji su spremni da se, pod određenim uslovima, u svom javnom delovanju orijentišu prema zaključcima praktičnog rasuđivanja”.³⁰ Donekle, ovo je slično sa Djuovim shvatanjima koja uključuju kolektivnu inteligenciju.

I agregativni i deliberativni pristupi mogu da pate od zajedničkog nedostatka kog smo nazvali *epistemološki optimizam*. U oba pristupa uzimaju se u obzir samo informacije i znanje, a potpuno se zanemaruju dezinformacije i neznanje. Pretpostavlja se da građani imaju samo znanje, koje se kroz demokratiju koncentriše u vidu javnih politika. U demokratiji može doći i do agregacije dezinformacija i neznanja u demokratski proces. Ovome naročito mogu pogodovati populističke stranke i mediji sa širanjem lažnih vesti (*fake news*) i izvrtnjem istine. Pored toga, kultura, razne grupe, porodica, okruženje često utiču na pojedinca i njegovu sliku svetu. Zamislimo državu u kojoj se 70% građana izjašnjava kao pripadnici određene religije. Sada zamislimo da se unutar takve religije pojavi ideja da je imunizacija kršenje njenih osnovnih religijskih normi. U određenom vremenskom roku može da se desi da će

²⁶ John B. Min, *Epistocracy and democratic epistemology*, op. cit., p. 95.

²⁷ Đorđe Pavićević, „Javni um kao politički ideal: shvatanje Džona Rolsa”, *Filozofija i društvo*, Vol. 18, No. 2, 2007; Dostupno preko: <http://instifdt.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2007/04/Dj.Pavicevic-2-2007.pdf> (Pristupljeno 02. septembra 2017), str. 211.

²⁸ Snježana Prijić-Samardžija, „Epistemičko opravdanje demokracije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, nav. delo, str. 380.

²⁹ Đorđe Pavićević, *Javni um kao politički ideal: shvatanje Džona Rolsa*, nav. delo, str. 211.

³⁰ Isto, str. 213.

svi pripadnici ove religije, tj. 70% stanovništva odbiti da se vakciniše u celoj državi, dok se 30% građana protive tome i traži obaveznu imunizaciju. Kroz demokratske institucije, bilo kroz glasanje, bilo kroz javnu deliberaciju, 70% građana će doneti javnu politiku kojom se izričito zabranjuje obavezna vakcinacija ljudi, jer je to protivno njihovim verovanjima, a u skladu je sa voljom većine. Ubrzo nakon toga izbija epidemija koja odnosi mnoge živote, uključujući i živote onih iz manjine.³¹ Da slučaj sa imunizacijom nije samo misaoni eksperiment pokazuju skorašnja epidemija virusa ebole u Liberiji, kojoj su doprineli građani ove zemlje sa svojim religijskim i kulturnim verovanjima da se ne trebaju vakcinisati³², kao i brojni istorijski slučajevi. Demokratija ovakve probleme rešava isključivo ako je većinsko stanovništvo obrazovano u tolikoj meri da se mogu smatrati stručnjacima. Sa druge strane, „[u] subidealnim svakodnevnim okolnostima nema razloga za deliberativni optimizam jer će odluke biti obilježene neizbježnim deficitom informiranosti i stručnosti (vremena, obrazovanosti i sl.)”.³³ Demokratski teoretičari zaneamaruju epistemološka i kognitivna ograničenja samih pojedinaca, tj. građana, ne uzimajuću u obzir njihove neistinite i neispravne slike o svetu koje su izgrađene zbog pripadnosti nekoj kulturi, religiji, grupi. Otud smo takav pristup nazvali epistemičkim optimizmom.

Ono što bi još trebalo imati na umu jeste razlika inteligencije i epistemologije. Djuj i Estlund ističu da društvo ima kolektivnu inteligenciju ili um koji je racionalan, uči iz grešaka, primenjuje eksperimente i testira ideje kroz deliberaciju i primenu javnih politika. Za potpuno epistemičko opravdanje demokratije ostaje samo da se vidi da li takva inteligencija donosi epistemološki valjane sudove i odluke zasnovane na njima i u kolikoj meri. Svaka inteligencija može donositi istinite i neistinite sudove, može da poseduje znanje, ali i neznanje, što se odnosi i na kolektivnu inteligenciju. Ako je u jednoj demokratiji moguća situacija koju smo gore opisali, onda se jasno može zaključiti

³¹ Ključna poenta ovog misaonog eksperimenta jeste da pokaže da u demokratiji postoji primat građana i njihovih prava u odnosu na znanje i kvalitet odluke. To znači da je svaka odluka koju građani donesu legitimna, bez obzira da li je korisna ili štetna. Liberalne demokrate se na ovu kritiku brane pozivanjem na argument tiranije većine, da ne može većina doneti štetnu odluku za manjinu. Međutim, glavni problem kod našeg misaonog eksperimenta jeste što ne postoji srednje pomirujuće rešenje između većine i manjine. Svi građani će se ili vakcinisati ili se neće vakcinisati, jer odluka većine koja to ne želi će ugroziti manjinu, a odluka manjine će ugroziti većinu, tj. njihove religijske stavove i identitet.

³² Anne Jeffrey, *Limited Epistocracy and Political Inclusion*, op. cit., p. 19.

³³ Snježana Prijčić-Samardžija, „Epistemičko opravdanje demokratije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, nav. delo, str. 386.

da ona nije epistemički opravdana, jer ne omogućava filtraciju istine od neistine prilikom formiranja i donošenja odluka.

EPISTEMOKRATIJA: MODELI

Ako prihvatimo stav da demokratija nije epistemički opravdana, ostaje nam da vidimo da li je njena suprotnost u vidu epistemokratije bolja varijanta. Kao što smo već spomenuli, epistemokratija bi po samoj svojoj prirodi trebalo imati veću epistemičku dimenziju, pa bi samim tim zbog toga trebala biti epistemički opravdana, jer je u epistemokratiji cilj doći do istine, istinitih sudova i znanja pre nego što se formiraju odluke za rešavanje javnih problema. Međutim, glavni problem je što ne postoji jasna definicija same epistemokratije, odnosno ne znamo kako ona tačno izgleda. Razni autori različito shvataju istu, gde se ta shvatanja kreću od čisto autoritativnog sistema, do čak i neke verzije demokratskog. U nekom najopštijem obliku, epistemokratija je vladavina onih koji poseduju znanje. Zbog toga bi se odmah moglo zaključiti da se radi u obliku koji može značiti bilo vladavinu jednog čoveka koji poseduje znanje bilo vladavinu nekolicine „mudraca“, mada nužno ne odbacuje mogućnost i vladavinu svih građana koji poseduju znanje. Otud taj raspon unutar epistemokratije, jer ona, sama po sebi, ne podrazumeva broj onih koji vladaju, već samo njihovo znanje i istinu.

Od prvih autora koji spominju nekakvu epistemokratsku državu sigurno je najpoznatiji Platon. Njegova država kraljeva-filozofa je primer epistemokratije u kojoj kraljevi-filozofi znaju istinu i poseduju svo potrebno znanje i na osnovu toga donose političke odluke i vladaju društvom. Međutim, Platonova država je totalitarna epistemokratija, zbog čega ne može imati primat u odnosu na demokratiju.

Kod drugih autora epistemokratija ima priličan broj demokratskih elemenata. Džon Stjuart Mil tako nudi jedan oblik epistemokratije koju kritikuje Estlund, a koja podrazumeva davanje dodatnih glasova za obrazovane građane.³⁴ Ako bi neobrazovano stanovništvo imalo jedan glas, obrazovani bi imali dva, tri ili više glasova u odnosu na stepen svog obrazovanja. Posledica ovakve raspodele broja glasova dovela bi do koncentracije znanja u politički proces i donošenje kvalitetnijih odluka zasnovanim na dobrom obrazovanju. Ostaje samo izgradnja efikasnog i dobrog obrazovnog sistema koji bi omogućio i neobrazovanom stanovništvu da se obrazuje. Teorijski posmatrano, u krajnjem slučaju bi obrazovanjem svi građani dobili jednak broj glasova, mada ovako nešto praktično nije moguće, jer će postojati nejednakost u obrazovanju koja

³⁴ John B. Min, *Epistocracy and democratic epistemology*, op. cit., p. 97.

se ne može rešiti čak ni dobrim obrazovnim sistemom, pošto će uvek biti građana koji su obrazovaniji i više znaju od drugih građana.

U savremenom dobu jedan od najpoznatijih zagovornika epistemokratije jeste Džejson Brenan, koji u svojoj knjizi *Against Democracy* iznosi svoje epistemokratske ideje. Da bi se u demokratiji donosile valjane odluke, građani moraju da poseduju izvesna znanja iz ekonomije, politikologije i drugih društvenih nauka koje se bave javnim problemima, smatra Brenan. Ipak, u stvarnosti, građani su nezainteresovani i nemaju ni osnovna znanja iz društvenih nauka koja su vezana za probleme njihovih zemalja, naročito znanja o važnim ekonomskim i društvenim problemima. Da bi se rešio ovaj problem, Brenan smatra da bi trebalo uvesti testove znanja građanima, pa oni koji ih ne bi položili ne bi imali pravo da glasaju.³⁵ Iz Brenanovih zapažanja se vrlo lako može zaključiti da nezainteresovanost i neznanje građana otvaraju vrata populistima koji epistemološki vakuum koriste kako bi ga ispunili dezinformacijama, lažnim vestima i neistinama o stvarnim problemima u nekoj zemlji, što odvlači građane u pogrešan pravac. Npr. tokom kampanje za napuštanje EU u UK ili tokom kampanje za predsednika SAD, desničarske populističke grupe su često isticale imigrante kao odgovorne za ekonomske probleme u ove dve države, iako pravi uzroci ekonomskih problema leže u nečem sasvim drugom.

Ono što je najviše slabo kod Brenanove epistemokratije jeste uzimanje u obzir neznanja samo za probleme ekonomske i društvene prirode, dok se ne spominju problemi čija je priroda biološka, tehnička, ekološka i slično. Znanje za njih prevazilazi predmet bavljenja društvenih nauka i zahteva izvesna znanja iz prirodnih nauka. Takođe, samo organizacija sprovođenja testova je osetljiva na korupciju i nameštanje ukoliko takav sistem nije valjano dizajniran. To otvara vrata brojnim problemima kojima je podložna epistemokratija.

Tu je takođe i model ograničene epistemokratije (*limited epistocracy*), koji je opisala En Džefriz. Ograničena epistemokratija je donekle drugačija od ostalih modela epistemokratije, pošto Džefriz ne prenosi moć političkog odlučivanja na eksperte ili obrazovane građane, nego na ekspertske institucije koje bi imale slobodu odlučivanja u svojim ekspertskim domenima. Njihova ograničenost proizlazi iz toga što one ne mogu delovati izvan sopstvenog domena, tj. oblasti za koju su specijalizovane, a koje se pak tiču zdravstva, životne sredine, tehnološke sigurnosti i sigurnosti granica.³⁶ To znači da bi

³⁵ Jason Brennan, Brexit, *Democracy, and Epistocracy*, Princeton University Press Blog, June 24, 2016; Available from: <http://blog.press.princeton.edu/2016/06/24/ethicist-jason-brennan-brexit-democracy-and-epistocracy/> (Accessed 2 September 2017).

³⁶ Anne Jeffrey, *Limited Epistocracy and Political Inclusion*, op. cit., pp. 2–3.

ekspertska institucija u oblasti zdravstva imala autoritet samo u oblasti zdravstva, a ne i u ostalim oblastima. Ekspertske institucije koje Džefriz ima na umu su poput EPA (*United States Environmental Protection Agency*) i FEMA (*Federal Emergency Management Agency*) u SAD, ali smatra da one nisu epistemokratske jer su ograničene voljom izvršne vlasti i predsednika države. Džefriz ističe da ovo ugrožava i njihovu delotvornost, pa samim tim i sigurnost građana, jer kada bi npr. FEMA imala epistemokratsku slobodu odlučivanja, ona bi automatski delovala sama bez odobrenja predsednika u slučaju npr. udara uragana na obale SAD i tako blagovremeno spasila veliki broj građana.³⁷

I na kraju ćemo spomenuti još jedan model koji nudi Tomas Kristijano. On ističe da bi građani trebalo da određuju ciljeve ka kojima će se društvo kretati, dok bi eksperti određivali sredstva za postizanje tih ciljeva.³⁸ To znači da ukoliko građani za cilj imaju smanjenje nezaposlenosti u državi ili bolje javno zdravlje, eksperti bi bili ti koji bi radili na ostvarenju tih ciljeva, a građani bi im samo poverili takav posao ne mešajući se u to kako oni do toga dolaze. Ovakav model epistemokratije mnogo više vuče na demokratiju, jer glavne odluke i dalje pripadaju građanima koji mogu da otpuste eksperte i promene politiku onako kako njima odgovara.

INSTITUCIONALNI DIZAJN I POTREBA ZA EMPIRIJSKIM ISTRAŽIVANJEM

Pošto smo uvideli neke forme epistemokratije, važno je istaći i od prethodnih autora sumirati dve slabosti koje generalno važe za svaki model epistemokratije. Prva i osnovna slabost jeste problem određivanja epistemokrata, tj. kako znati ko ima znanje da bi donosio odluke. To zahteva neku vrstu metaepistemokrate koji zna ko zna, a ko ne zna. Testovi se navode kao jedno od rešenja za ovaj problem, ali to opet postavlja pitanje ko pravi te testove, što je vraćanje u krug. Možda bi neka dobro dizajnirana forma društvene diskusije, u kojoj bi važila epistemološka pravila pri iznošenju problema i rešenja za iste, mogla da filtrira epistemokrate od ostalih. U takvoj društvenoj diskusiji jedini cilj je doći do istine i tačnog saznanja koje je empirijski podržano, pa tako bi svako bez obzira na obrazovanje, ko ne ume do ovoga doći, bio odbačen kao epistemokrata sve dok se ne filtriraju oni pravi.

³⁷ Anne Jeffrey, *Limited Epistocracy and Political Inclusion*, op. cit., p. 10.

³⁸ Thomas Christiano, 1996, "The Rule of the Many: Fundamental Issues in Democratic Theory", Boulder, CO: Westview Press, 1996, chap. 5, in: Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Democracy*, 2006; Available from: <https://plato.stanford.edu/entries/democracy/> (Accessed 2 September 2017).

Druga slabost kod epistemokratije jeste njena osetljivost na korupciju i nameštanja. Ukoliko sistem nije dobro dizajniran, vrlo je verovatno da će moćniji i bogatiji pojedinci nameštati rezultate testova ili lažirati obrazovne i sopstveno znanje kako bi preuzeli kormilo države. Ovakvoj situaciji pogoduje kultura koja neguje razvoj takvih pojedinaca, što nam govori da je za razvoj epistemokratije, baš kao i kod demokratije, potrebno posebno okruženje i kultura. Usko sa ovom slabošću se vezuje i tendencija ka autoritarizmu i prevelikoj moći države, pa je tako klasični liberalni sistem *check and balance* sa ograničenom državom neophodan da bi se kontrolisala sama epistemokratska vlast.

Da bismo tačno utvrdili koji bi model epistemokratije donosio kvalitetnije odluke, potrebno je uraditi empirijska istraživanja poput eksperimenata i računarskih simulacija, uz teorijske i filozofske diskusije na ovu temu. Zadatak politikologa u tom slučaju jeste da utvrdi 1) gde se nalaze različiti teorijski modeli demokratije i epistokratije na Grafikonu 1 i 2) da utvrde gde se empirijski slučajevi i modeli nalaze u tom grafikonu. Ovakvo istraživanje moglo bi obuhvatiti sve države i gradove sveta kako bi se utvrdile epistemičke dimenzije svake od njih. Sa rezultatima ovog istraživanja krenulo bi se u institucionalni dizajn koji bi se testirao opet kroz eksperimente i računarske simulacije dok se ne dobije najoptimalniji model političkog sistema sa epistemičkim institucijama.

ZAKLJUČAK

Ono što možemo da sumirano iz ovoga jeste da je epistemologija neophodan činilac kod donošenja odluka, političkih ili nepolitičkih. Kod donošenja odluka biramo između raznih mogućnosti čije posledice predviđamo, što znači da je predviđanje nužan deo procesa odlučivanja. Kako predviđanje uključuje saznanji proces i prikupljanje podataka, informacija i znanja da bi se formirala jasna slika o posledicama mogućnosti između kojih biramo, to onda postaje predmet bavljenja epistemologije, a u slučaju političkog odlučivanja to je predmet političke epistemologije.

Demokratija se u savremeno doba pokazuje kao epistemički manjkava, dok teorijski i dalje nije sasvim dobro epistemički opravdana i teško je tako nešto izvesti, a da se ne ugroze neka demokratska načela. U odnosu na nju, epistemička dimenzija je u epistemokratiji veća, što znači da su odluke epistemokrata kvalitetnije. To je stoga što građani u demokratiji mogu biti nosioci dezinformacija, neznanja, kao što sam demokratski sistem utiče na to da politički odlučio donose javne politike koje nisu dovoljno epistemološki utemeljene, samo da bi obezbedili glasove na izborima.

Epistemokratija, sa druge strane, može patiti od specifičnih problema, kao što je način određivanja toga ko poseduje znanje i sklonost ka korupciji i

zloupotrebi vlasti od strane epistemokrata ukoliko kultura i sistem to dozvoljavaju. Zbog toga bismo mogli reći da epistemokratiji trebaju neki liberalni i demokratski elementi poput ograničenja vlasti i društvene deliberacije u kojoj bi svi građani jednako učestvovali, ali od kojih ne bi svi donosili odluke, već samo oni koji umeju da postavljaju ispravne argumente empirijski podržane i donose istinite zaključke o problemima.

Da bismo tačno znali šta treba uraditi, ovu hipotezu o odnosu epistemičke dimenzije i kvaliteta odluka trebalo bi empirijski proveriti testiranjem i merenjem epistemičke dimenzije i potkrepiti je filozofskim diskusijama na tu temu. Krajnji zahtev je dizajniranje epistemokratskih institucija koje najbolje odgovaraju ljudima i društvu. Sa druge strane, znanje bi trebalo postati veći predmet interesovanja i proučavanja politikologije. Trebali bismo početi da razmišljamo o tome kako da koncentrišemo znanja u proces donošenja političkih odluka i sprečimo gomilanje neistina, neznanja i dezinformacija. Neophodna je veća primena naučnog metoda u procesu donošenja odluka od javnog značaja u oblastima gde se taj naučni metod efikasno primenjuje. Zbog toga bi politikolozi trebalo više da se interesuju kako ljudi dolaze do određenih informacija, kakav im je saznajni proces, šta znaju, a šta ne znaju, i kako to utiče na donošenje političkih i javnih odluka.

ZAHVALNICA

Zahvaljujem se Biljani Đorđević, asistentkinji na predmetu Savremena politička teorija na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, na sledećoj literaturi koja mi je pomogla da sastavim ovaj rad: 1) Estlund David, *Democratic authority: a philosophical framework*, 2) Anderson Elizabeth, *The Epistemology of Democracy*, 3) Cohen Joshua, *An Epistemic Conception of Democracy* i 4) Prijčić-Samardžija Snježana, „Epistemičko opravdanje demokracije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, kao i na smernicama u vezi teme rada. Pun naziv navedene literature dat je u Bibliografiji.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Anderson, Elizabeth, “The Epistemology of Democracy”, *Episteme*, Vol. 3, No. 1–2, 2006; Available from: <https://www.cambridge.org/core/journals/episteme/article/epistemology-of-democracy/F86F1D124D2E08116611043BD54CBD9#> (Downloaded from <http://www.cambridge.org/core>. National Library of Serbia, on 03 Jan 2017 at 16:06:01), pp. 8–22.
- [2] Brennan, Jason, Brexit, *Democracy, and Epistocracy*, Princeton University Press Blog, June 24, 2016; Available from: <http://blog.press.princeton.edu/2016/06/24/ethicist-jason-brennan-brexit-democracy-and-epistocracy/> (Accessed 2 September 2017).

- [3] Christiano, Thomas, 1996, "The Rule of the Many: Fundamental Issues in Democratic Theory", Boulder, CO: Westview Press, 1996, chap. 5. In: Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Democracy*, 2006; Available from: <https://plato.stanford.edu/entries/democracy/> (Accessed 2 September 2017).
- [4] Cohen, Joshua, "An Epistemic Conception of Democracy", *Ethics*, Vol. 97, No. 1, 1986; Available from: <https://www.jstor.org/stable/2381404> (This content downloaded from 147.91.1.45 on Tue, 03 Jan 2017 15:55:19 UTC), pp. 26–38.
- [5] Dawkins, Richard, *The Selfish Gene*, Oxford University Press, New York, 1989; Available from: http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/Richard_Dawkins_The_Selfish_Gene.pdf (Accessed 2 September 2017).
- [6] Estlund, M. David, *Democratic authority: a philosophical framework*, Princeton University Press, New Jersey, 2008; Available from: <https://philpapers.org/rec/ESTDAA> (Accessed 2 September 2017).
- [7] Friedman, Jeffrey, "Political Epistemology", *Critical Review*, Vol. 26, No. 1–2, 2014; Available from: <http://www.criticalreview.com/crf/jf/Friedman%20political%20epistemology.pdf> (Accessed 2 September 2017), pp. 1–14.
- [8] Hayek, A. Friedrich, "The Use of Knowledge in Society", *The American Economic Review*, Vol. 35, No. 4, 1945; Available from: <http://home.uchicago.edu/~vlima/courses/econ200/spring01/hayek.pdf> (Accessed 2 September 2017), pp. 519–530.
- [9] Janković, Ivana, „Deliberativna demokratija – istorija jedne ideje”, *Theoria*, Vol. 55, No. 2, 2012; Dostupno preko: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0351-2274/2012/0351-22741202021J.pdf> (Pristupljeno 02. septembra 2017), str. 21–52.
- [10] Jeffrey, Anne, "Limited Epistocracy and Political Inclusion", *Episteme*, 2017; Available from: <https://philpapers.org/archive/ANNLEA-2.pdf> (Accessed 2 September 2017), pp. 1–35.
- [11] Kostić, Aleksandar, *Kognitivna psihologija*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2014.
- [12] Min, B. John, "Epistocracy and democratic epistemology", *Politics in Central Europe*, Vol. 11, No. 1, 2015; Available from: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/pce.2015.11.issue-1/pce-2015-0005/pce-2015-0005.pdf> (Accessed 2 September 2017), pp. 91–112.
- [13] Pavićević, Đorđe, „Javni um kao politički ideal: shvatanje Džona Rolsa”, *Filozofija i društvo*, Vol. 18, No. 2, 2007; Dostupno preko: <http://instifdt.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2007/04/Dj.Pavicevic-2-2007.pdf> (Pristupljeno 02. septembra 2017), str. 209–234.
- [14] Prijić-Samardžija, Snježana, „Epistemičko opravdanje demokracije: epistemička vrijednost proceduralne pravičnosti”, *Prolegomena*, Vol. 13, br. 2, 2014; Dostupno preko: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=191540 (Pristupljeno 02. septembra 2017), str. 373–392.
- [15] Schunn, D. Christian & Anderson R. John, "The Generality/Specificity of Expertise in Scientific Reasoning", *Cognitive Science*, Vol. 23, No. 3, 1999; Available from:

http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1207/s15516709cog2303_3/pdf (Accessed 2 September 2017), pp. 337–370.

- [16] Stoiljković, Ana, „Donošenje odluka u savremenoj državi”. U: Vukašin Pavlović i Zoran Stoiljković (urs.), *Savremena država: struktura i socijalne funkcije*, KAS i FPN, Beograd, 2010; Dostupno preko: <http://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2017/01/savremena-drzava-struktura-i-socijalne-funkcije.pdf> (Pristupljeno 02. septembra 2017), str. 113–140.
17. Turner, Stephen, "Political Epistemology, Experts and the Aggregation of Knowledge", *Spontaneous Generations*, Vol. 1, No. 1, University of Toronto, 2007; Available from: <http://spontaneousgenerations.library.utoronto.ca/index.php/SpontaneousGenerations/article/view/2970> (Accessed 2 September 2017), pp. 36–47.

Dejan Blagić

EPISTEMIC DIMENSION OF DECISION – MAKING IN EPISTOCRACY AND DEMOCRACY

Abstract

In this paper we try to show the importance of epistemology in the process of making political decisions and the weakness of democracy when it comes to the epistemic dimension. The key assumption of work is that the epistemic dimension affects the quality of decisions, which then leads to dilemmas about whether decisions are made better in democracy or epistocracy. In this paper we try to solve this dilemma by extending the pros and cons of each system separately, as well as their variants that we describe and compare each other. First we present the epistemic justification of democracy by democratic theorists and their criticism of epistocracy, and then we present some models of epistocracy by several political theorists and their arguments for each. The author, after this, expresses his opinion on this problem and the model by which some problems of the epistocracy could be solved. From this, in the end, we draw conclusions about the need for designing epistemic institutions in modern states, further developing theories of epistocracy and epistemic democracy, and empirical research on this topic.

Key words:

epistocracy, democracy, epistemic democracy, political epistemology, expertise, decision making theory.